

Universiteit Utrecht

Succesvol scheiden doe je samen

De samenhang tussen ouderlijk respect en coöperatie na scheiding en het thuisgevoel en
welzijn van adolescenten

Master's thesis

Utrecht University

Master's programme in Clinical Child, Family and Education Studies

N. Oali, Nadia (6617735)

Supervisor: Inge van der Valk

The second assessor: Lisanne de Moor

27 mei 2022

Abstract

Elk jaar heeft een aanzienlijke hoeveelheid kinderen te maken met de scheiding van hun ouders, welke gepaard gaat met verschillende aanpassingsproblemen waaronder een lager welzijn. Volgens het *divorce-stress-adjustment perspective* kunnen *coparenting* vaardigheden de samenhang tussen een scheiding en het welzijn van adolescenten verklaren. Het doel van dit onderzoek is dan ook inzicht krijgen in de rol van de *coparenting* vaardigheid ouderlijk respect/coöperatie in het welzijn van adolescenten na scheiding. Ook is onderzocht of deze samenhang wordt gemedieerd door *family belonging* bij beide ouderlijke huizen. Dit onderzoek maakt gebruik van longitudinale data uit twee meetrondes van het ‘Waar hoor ik thuis’ onderzoeksproject. In totaal hebben 188 jongeren met gescheiden ouders een online vragenlijst ingevuld. De participanten bestonden uit 73 mannen en 115 vrouwen tussen 11 en 19 jaar oud ($M = 14.36$). De onderzoeksvraag luidt: ‘Hangt de kwaliteit van ouderlijk respect/coöperatie na scheiding samen met het welzijn van adolescenten?’. De resultaten toonden aan dat kinderen die meer respect en samenwerking tussen ouders rapporteerden inderdaad een significant hoger welzijnsniveau hadden. Verder werd deze associatie volledig gemedieerd door *family belonging* bij beide ouderlijke huizen. Op basis van het huidige onderzoek kan geconcludeerd worden dat een hoge mate van ouderlijk respect/coöperatie een beschermende factor is voor het welzijn van adolescenten na scheiding. Een aanbeveling voor vervolgonderzoek is meer de focus te leggen op beschermende in plaats van negatieve factoren na scheiding, zoals in het huidige onderzoek is gedaan in de vorm van *coparenting*.

Sleutelwoorden: scheiding, co-ouderschap, ouderlijk respect en samenwerking, thuisgevoel, welzijn, adolescentie

Abstract

Every year, a significant number of children deals with the divorce of their parents and this is associated to a range of possible adjustment problems, such as a lower well-being. According to the divorce-stress-adjustment perspective, coparenting skills may explain this association. The aim of this research is thus to gain insight into the role of the coparenting skills parental respect/cooperation in adolescent well-being after divorce. This research also examined whether this association is mediated by family belonging to both parental houses. This research used longitudinal data from two measuring rounds from the 'Where do I belong' research project. In total, 188 adolescents with divorced parents filled in an online questionnaire. The sample consisted of 73 males and 115 females between 11 and 19 years old ($M = 14.36$). Our research question was: 'Is the quality of parental respect/cooperation after divorce related to the well-being of adolescents?'. The results showed that indeed, children who reported more respect and cooperation between parents had a significantly higher level of well-being. Further, this association was fully mediated by family belonging to both parental houses. Based on the current research, it can be concluded that a high degree of parental respect/cooperation is a protective factor for adolescent well-being after divorce. A recommendation for further research is to focus more on protective factors instead of negative factors after divorce, as has been done in the current research through coparenting.

Keywords: divorce, coparenting, parental respect and cooperation, family belonging, well-being, adolescence

De samenhang tussen ouderlijk respect en coöperatie na scheiding en het thuisgevoel en welzijn van adolescenten

In 2016 waren 86.000 minderjarigen betrokken bij een ouderlijke scheiding (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2021). Onder scheiding worden zowel informele als formele echtscheidingen verstaan. Omdat het aantal scheidingen een aanzienlijk aantal kinderen betreft, verdient dit onze aandacht. Uit een groot aantal onderzoeken blijkt immers dat een scheiding negatieve gevolgen kan hebben voor het aanpassingsvermogen van het kind (Amato, 2000; Amato & Keith, 1991). Zo blijken scheidingen gemiddeld genomen samen te hangen met een hogere mate van internaliserende-, externaliserende- en interpersoonlijke problemen, lagere academische resultaten, gezondheidsproblemen en lagere mate van welzijn bij kinderen en adolescenten (Amato, 2010; Amato & Cheadle, 2008; Huurre et al., 2006; Sun, 2001; Vandervalk et al., 2004).

Desondanks is de scheiding op zich geen sterke determinant voor deze gevolgen (Amato, 2010). Volgens het *divorce-stress-adjustment perspective* hangen de korte en lange termijn spanningen die voorafgaan aan of volgen op de scheiding samen met de mate waarin een kind zich kan aanpassen aan de scheiding (Amato, 2000). Een scheiding van ouders gaat immers gepaard met aanhoudende veranderingen in het familiesysteem en de sociale omgeving die als stressvol ervaren kunnen worden (Rogers, 2004). In overeenstemming met het *divorce-stress-adjustment perspective* beschrijven meerdere onderzoeken dat factoren en omstandigheden rondom de scheiding de samenhang tussen een scheiding en welzijn van kinderen na scheiding kunnen verklaren (Amato, 2010). Eén van deze factoren is de kwaliteit van *coparenting* (Cavanagh, 2008; Martinez & Forgatch, 2002; Pruett et al., 2003). *Coparenting* refereert naar het gezamenlijk ouderschap en wordt in onderzoek veelvuldig gemeten in termen van coöperatie, communicatie of conflict (Beckmeyer et al., 2014). In dit onderzoek staat het aspect coöperatief ouderschap centraal, welke wordt gekenmerkt door onderling respect en constructieve communicatie over de kinderen (Whiteside, 1998).

De samenhang van de kwaliteit van *coparenting*, in de vorm van coöperatie en respect tussen ouders na de scheiding, met het welzijn van adolescenten zal in dit onderzoek nader worden onderzocht. Hiermee wordt getracht meer inzicht te krijgen in de aspecten die samenhangen met het welzijn van adolescenten na scheiding. Ook zal onderzocht worden of *family belonging* een mediërende factor is in samenhang tussen *coparenting* en welzijn. *Family belonging* is het thuisgevoel en omvat binnen het familiesysteem gevoelens van inclusie in het gezin, waaronder aandacht krijgen, gevoelens van begrepen worden en samen plezier maken (Goodenow, 1992; Leake, 2007). *Family belonging* blijkt uit onderzoek van

King et al. (2017) samen te hangen met welzijn van adolescenten na de scheiding. Daarnaast wordt op basis van het gezinssysteemtheorie verwacht dat de kwaliteit van *coparenting* samenhangt met de mate van *family belonging*. Deze theorie suggereert immers dat gebeurtenissen in het oudersysteem ook invloed kunnen hebben op het kind (Minuchin, 1985). Op deze manier zal *family belonging* deels een verklaring kunnen bieden voor de samenhang tussen de kwaliteit van *coparenting* en het welzijn van kinderen na de scheiding.

Het gezinssysteem

Om problemen in de aanpassing van het kind na de scheiding beter te begrijpen, kan men gebruik maken van de gezinssysteemtheorie. Volgens deze theorie is een individu onderdeel van het familiesysteem bestaande uit subsystemen die onderling afhankelijk zijn en interacteren, zoals het kind en de ouders (Minuchin, 1985). De *family stress theory*, die voortkomt uit het gezinssysteemtheorie, suggereert dat stressoren binnen en tussen de subsystemen van het gezin ook invloed hebben op de andere subsystemen en het familiaal functioneren (Becvar & Becvar, 1999; Broderick, 1993; Minuchin, 1985). Hieruit kan men afleiden dat hoewel de scheiding plaatsvindt binnen het subsysteem van de ouders, de stressoren/problemen binnen dit subsysteem ook invloed hebben op het kind. Dit wordt ondersteund in een veelvoud aan onderzoeken waaruit blijkt dat stressoren in de relatie tussen ouders, zoals ouderlijke conflicten, deels een verklaring bieden voor de negatieve gevolgen voor kinderen na de scheiding (Kelly & Emery, 2003; Lansford, 2009; VanDijk, 2020).

De stressfactoren die de relatie tussen ouders na scheiding kenmerken en samenhangen met de gevolgen voor het kind na de scheiding zijn onder andere de mate van conflict en de samenwerking tussen de ouders. Hierbij kunnen deze factoren de aanpassing van kinderen na de scheiding hinderen of juist verbeteren en resulteren in een verhoogd of verlaagd risico op de lange en korte termijn gevolgen (Kelly & Emery, 2003). Conflicten en samenwerking tussen ouders zijn beiden aspecten van *coparenting* na scheiding.

Ouderlijk respect/coöperatie en welzijn

Coparenting is de manier waarop ouders samenwerken in de opvoeding van het kind waarover zij een gedeelde verantwoordelijkheid hebben (Feinberg, 2003). De kwaliteit van *coparenting* na scheiding bestaat uit de volgende vier opvoeddimensies; communicatie tussen ouders, conflicten, respect/coöperatie en triangulatie (Macie & Stolberg, 2003; McConnell & Kerig, 2002; Mullett & Stolberg, 1999). De kwaliteit van *coparenting* kan zowel een beschermende als risicofactor zijn voor problemen bij kinderen na de scheiding. Zo rapporteren kinderen van ouders die na de scheiding meer coöperatieve *coparenting* toepassen, minder internaliserende en externaliserende problemen (Gasper et al., 2008;

Lamela et al., 2016; Rejaän et al., 2021). Wanneer er sprake was van meer negatieve interactie tussen ouders, rapporteerden adolescenten juist meer internaliserende problemen (Gasper et al., 2008; Lamela et al., 2016; Rejaän et al., 2021). Daarnaast suggereren King en Boyd (2016) dat de regulatieve processen binnen een familie, waaronder ouderlijk respect/coöperatie, invloed hebben op het socio-emotionele welzijn van adolescenten. Verder wordt in het onderzoek van Gasper et al. (2008) gevonden dat coöperatie tussen ouders een belangrijke partiële mediator is van de relatie tussen de scheiding en het aanpassingsvermogen van jongvolwassenen na scheiding, waaronder algemeen welbevinden. Hieruit blijkt wederom dat de gevolgen van de scheiding niet geheel verklaard kunnen worden door de scheiding op zichzelf, maar door de factoren die hiermee gepaard gaan. Een hoge mate van ouderlijk respect/coöperatie na de scheiding zou immers een bufferend effect kunnen hebben na de scheiding.

Verder is er een sterke correlatie gevonden tussen ouderlijk conflict en internaliserende problemen, welke sterker is dan de samenhang tussen ouderlijk respect/coöperatie en internaliserende problemen (Rejaän et al., 2021; VanDijk, 2020). Op grond hiervan is aannemelijk dat conflicten tussen ouders na de scheiding sterker samenhangen met het welzijn van kinderen dan ouderlijk respect/coöperatie. Echter zal in dit onderzoek ouderlijk respect/coöperatie centraal staan, omdat de aandacht in voorgaande onderzoeken veelal uitgaat naar negatieve aspecten van *coparenting* na scheiding. Het is immers ook van belang om na te gaan wanneer *coparenting* na scheiding goed gaat en welke gevolgen dit heeft op het welzijn van adolescenten.

Daarnaast is het relevant om onderzoek te doen naar ouderlijk respect/coöperatie, omdat deze *coparenting* dimensie refereert naar de mate waarin de ouder de andere ouder respecteert en steunt in zijn ouderrol, samenwerkt en een positieve band faciliteert tussen het kind en de andere ouder (Feinberg, 2003). In Nederland hebben ouders met gezag volgens art. 1:247 lid 3 BW immers de actieve inspanningsverplichting om de ontwikkeling van de banden van hun kind met de andere ouder te bevorderen (Burgerlijk Wetboek).

Family belonging

Ouderlijk respect/coöperatie hangen niet alleen samen met het algemeen welzijn van kinderen van gescheiden ouders. De kwaliteit van de relatie tussen ouders zou volgens de gezinssysteemtheorie namelijk ook kunnen samenhangen met de mate van *family belonging* van adolescenten na scheiding (King & Boyd, 2016). De samenhang tussen *family belonging* en ouderlijk respect/coöperatie kan verklaard worden door het spillovermechanisme die deel uitmaakt van de gezinssysteemtheorie. Hieruit kan afgeleid worden dat gebeurtenissen en

gedragingen binnen het oudersysteem, waaronder een slechte of conflictueuze relatie tussen ouders of juist positieve onderlinge communicatie, overlopen in andere subsystemen. Dit kan leiden tot directe gevolgen voor andere familieleden en onderdelen van het gezinsleven, zoals de mate van *family belonging* (Easterbrooks & Emde, 1988; Engfer, 1988; King & Boyd, 2016). Dit wordt ondersteund in het onderzoek van King en Boyd (2016) waarin een sterke associatie is gevonden tussen de kwaliteit van de relaties in het familiesysteem en de mate van *family belonging* van adolescenten.

Hierop volgend wordt in meerdere onderzoeken *family belonging* genoemd als protectieve factor voor het voorkomen van problemen bij adolescenten, zoals drugsgebruik, emotionele stress, delinquentie, geweld, zelfmoordgedachten en gedrag, problematische middelengebruik, vroeg seksueel debuut en negatief academisch gedrag (Cavanagh, 2008; Crosnoe & Elder, 2004; King et al., 2017; Resnick et al., 1997). Uit meerdere onderzoeken blijkt een lage mate van *family belonging* samen te hangen met lagere mate van welzijn van adolescenten na scheiding (Cavanagh, 2008; Rejaän et al., 2021). De rol van ouderlijke respect/coöperatie in het welbevinden van adolescenten zou dus deels kunnen verlopen via *family belonging*.

Het huidige onderzoek

Op dit moment is er al enig onderzoek beschikbaar over *coparenting* na scheiding en de gevolgen van een scheiding voor het welzijn van kinderen. Een groot deel hiervan legt de nadruk op conflicten tussen ouders. De *coparenting* vaardigheid ouderlijk respect/coöperatie wordt in de literatuur echter onderbelicht. Terwijl dit een positief aspect is van *coparenting* en mogelijk een beschermende factor is voor het voorkomen van problemen na scheiding. Dit onderzoek zal daarom proberen bij te dragen aan het vergroten van het inzicht in het aandeel van dit aspect van *coparenting* in het welzijn van adolescenten. Hiermee wordt enig tegenwicht geboden aan de meerderheid van de onderzoeken waarbij de nadruk ligt op negatieve aspecten van gezamenlijk ouderschap na de scheiding.

De onderzoeksvraag luidt als volgt: ‘Hangt de kwaliteit van ouderlijk respect/coöperatie na scheiding samen met het welzijn van adolescenten?’. Ook zal onderzocht worden of *family belonging* een mediërende factor is in de samenhang tussen ouderlijk respect/coöperatie na scheiding en het welzijn van adolescenten. Hierdoor zal de samenhang tussen *coparenting* en welzijn beter begrepen worden. De nieuwe inzichten over de associatie tussen deze variabelen, kunnen door de praktijk worden gebruikt om interventies voor zowel ouders als kinderen te ontwikkelen. Met als doel het voorkomen/verminderen van de negatieve gevolgen van de scheiding op het welzijn van adolescenten. De onderzoeksvraag

luit als volgt: ‘Wordt de samenhang tussen de kwaliteit van ouderlijk respect/coöperatie na scheiding en het welzijn van adolescenten gemedieerd door de mate van *family belonging*?’. Op grond van de bevindingen uit de literatuur wordt verwacht dat een hoge mate van ouderlijk respect/coöperatie positief zal samenhangen met de mate van algemeen welzijn van adolescenten met gescheiden ouders. Daarnaast wordt verwacht dat de samenhang tussen ouderlijk respect/coöperatie en algemeen welzijn deels wordt verklaard door de mate van *family belonging*.

Methode

Procedure

De gegevens voor het huidige onderzoek zijn verzameld binnen het ‘Waar hoor ik thuis’ onderzoeksproject. In dit lopende longitudinale onderzoek zijn concepten middels een online zelfrapportage vragenlijst gemeten bij adolescenten met gescheiden ouders in Nederland. De participanten zijn middels een gemakssteekproef geworven via verschillende kanalen: scholen, juridische en gezondheidsprofessionals, gerichte advertenties en via sneeuwbalsteekproeven. Participanten konden voorafgaand het onderzoek geïnformeerde toestemming geven voor het gebruik van de binnen het onderzoek verzamelde data. Zij konden hun deelname op elk moment intrekken. Verder kregen zij na elk meetmoment een kleine compensatie. Inmiddels hebben twee van de drie geplande meetmomenten plaatsgevonden. In dit onderzoek zal gebruik worden gemaakt van de data uit de eerste en tweede meetronde, welke 9 maanden later plaatsvond. De data zijn geanonimiseerd en is strikt vertrouwelijk mee omgegaan. Dit onderzoeksprotocol is goedgekeurd door de Facultaire Ethische Toetsingscommissie (FERB) van de Universiteit Utrecht.

Steekproef

Er hebben aan dit onderzoek in het eerste meetmoment 188 adolescenten uit 149 gescheiden gezinnen deelgenomen waarvan 73 jongens (38.8%) en 115 meisjes (61.2%). Deze adolescenten hadden een leeftijd van 11 tot 19 jaar ($M = 14.36$, $SD = 1.89$). De leeftijd van de respondenten tijdens de scheiding van hun ouders varieerde van 0 tot 17 met een gemiddelde leeftijd van 7.53 jaar ($SD = 4.06$). De respondenten werden gevraagd met welke etnische groep zij zich identificeerden. Hieruit blijkt dat het grootste deel zich identificeerde met de Nederlandse etniciteit (93%). Aan het tweede meetmoment hebben 157 van de 188 adolescenten uit het eerste meetmoment deelgenomen.

Van de ouders van de respondenten was 71.3% voorheen wettelijk getrouwd ($N = 134$), terwijl 25.7% samenwoonde ($N = 49$). Van de respondenten woont 62.8% afwisselend bij vader en moeder ($N = 118$), 23.4 % woont alleen bij moeder en heeft soms/regelmatig

contact met vader ($N = 44$), 3.2% woont alleen bij vader en heeft soms/regelmatig contact met moeder ($N = 6$), 6.4% woont alleen bij moeder en heeft geen contact met vader ($N = 12$) en 4.3% anders ($N = 8$).

Instrumenten

Welzijn. De afhankelijke variabele ‘welzijn’ is met één vraag gemeten, waarbij de adolescent zijn/haar algemeen welbevinden beoordeelde middels de Cantril ladder (intervalniveau) (Cantril, 1967). Hun welbevinden konden zij een cijfer toekennen tussen 1 = ‘erg slecht’ en 10 = ‘erg goed’.

Ouderlijk respect/coöperatie. De kwaliteit van ouderlijk respect/coöperatie werd gemeten als subschaal in de *Coparenting Behaviour Questionnaire* (Schum & Stolberg, 2007). Dit is een instrument dat de kwaliteit van *coparenting* en ouderschap meet zoals deze werd ervaren door adolescenten. Ouderlijk respect/coöperatie was middels acht items bevraagd op een vijf-punt Likertschaal variërend van 1 (bijna nooit) tot 5 (bijna altijd) (intervalniveau). Een voorbeelditem uit deze schaal was: “Mijn vader wil dat ik een goede band heb met mijn moeder”. Van de items op deze schaal was een gemiddelde berekend waarbij een hoge score een hoge mate van ouderlijk respect/coöperatie weerspiegelt. De betrouwbaarheid van de schaal was goed ($\alpha = .84$) en de items zijn samengenomen in een gemiddelde score voor respect/coöperatie.

Family belonging. De mediator ‘*family belonging*’ was voor de gezinssituatie bij beide ouders apart bevraagd, omdat de mate van *family belonging* tussen de twee huishoudens kan verschillen (Rejaän et al., 2021). *Family belonging* was middels acht vragen gemeten op een vijf punt Likertschaal variërend van 1 (zeer weinig) tot 5 (zeer veel). Een voorbeelditem op deze schaal was: “In hoeverre heb je het gevoel dat je begrepen wordt bij je moeder thuis?”. De vragen bestonden uit de factoren die volgens het onderzoek van King en Boyd (2016) samenhangen met *family belonging*. De betrouwbaarheid van de schaal *family belonging* bij vader was goed ($\alpha = .87$). De betrouwbaarheid van de schaal *family belonging* bij moeder was acceptabel ($\alpha = .74$). Het verwijderen van het item ‘In hoeverre heb je het gevoel dat je weg wil van je vaders/moeders huis?’ zou leiden tot een verbetering van de betrouwbaarheid van de schaal *family belonging* bij zowel moeder ($\alpha = .80$) als vader ($\alpha = .90$). Hier was echter niet voor gekozen, omdat deze item wel het construct *family belonging* meet en de verbetering van de betrouwbaarheid van de schaal hier niet tegen op woog. Voor de schaalconstructie is het gemiddelde van de items gebruikt.

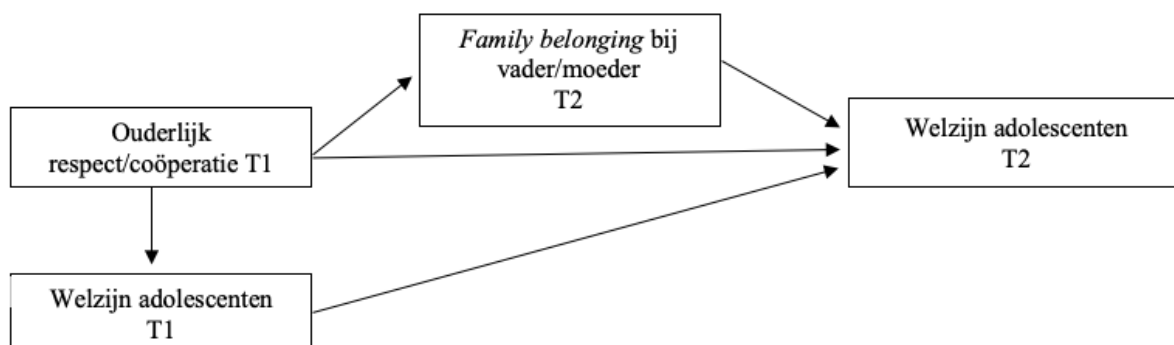
Analyseplan

Voorafgaand aan de beantwoording van de onderzoeksvragen werd de data geëxploreerd door het bekijken van de gemiddelden, range, standaardafwijkingen en correlaties tussen variabelen. Middels (meervoudige) regressieanalyses werd onderzocht of ouderlijk respect/coöperatie een voorspeller was van het algemeen welzijn op T2 en *family belonging* daarbij een mediator is (zie Figuur 1). De onafhankelijke variabele was ouderlijk respect/coöperatie (T1). De mediator was *family belonging* (T2). De afhankelijke variabele betrof welzijn (T2). Daarnaast was welzijn (T1) meegenomen in de analyses om te controleren voor de stabiliteit van dit concept. De mediatie-analyse methode is gebaseerd op de methode van Baron en Kenny (1986). Met deze methode kon men de mediatie hypothesen testen middels het uitvoeren van drie deel-analyses met de volgende drie deelvragen: Hangt welzijn op T1 samen met welzijn op T2?; Hangen ouderlijk respect/coöperatie en welzijn op T1 samen met het welzijn op T2?; Hangen ouderlijk respect/coöperatie, welzijn op T1 en *family belonging* samen met welzijn op T2?. Bij mediatie door *family belonging* zou het effect van de predictor afnemen wanneer *family belonging* werd opgenomen in het model. De analyse van model 3 was voor *family belonging* bij moeder en vader apart onderzocht.

Voorafgaand aan de analyses werd de aard van de data getoetst door het controleren op uitschieters, lineariteit, homoscedasticiteit, normaliteit en gecorreleerde residuen. Uit de visuele beoordeling van de spreidingsdiagrammen bleek dat er werd voldaan aan de aanname van homoscedasticiteit en lineariteit tussen de onafhankelijke variabelen en de afhankelijke variabele. Daarnaast diende de afhankelijke en onafhankelijke variabelen normaal verdeeld te zijn. Volgens de Centrale Limiet Theorie ($N > 30$) werd door de steekproefgrootte voldaan aan de assumptie van normaliteit (Field, 2018). Wel zijn er twee uitschieters aanwezig in de data. Deze zijn niet verwijderd, omdat er in de data volgens de *Cook's distance* geen sprake was van invloedrijke gevallen ($Cook's D < 1$). Uit de Mahalanobis afstand bleek tevens dat er geen sprake was van multivariate uitschieters, omdat de kritische χ^2 van 18.47 voor $df = 4$ ($\alpha = .001$) niet werd overschreden. Verder bleek uit de visuele beoordeling van de frequentieverdeling in het histogram dat de gestandaardiseerde residuen normaal verdeeld waren.

Figuur 1

Conceptueel model van het onderzoek

Resultaten

Beschrijvende statistieken

In Tabel 1 zijn per variabele de *descriptives* weergegeven. Het verschil tussen de steekproefomvang van de variabelen kan verklaard worden door missende waarden. Binnen de steekproef ervoeren de adolescenten gemiddeld soms tot vaak ouderlijk respect/coöperatie. De adolescenten hadden een lager gevoel van *family belonging* bij vader dan bij moeder. Verder is het gemiddeld welzijn van de adolescenten uit de steekproef op T1 en T2 nagenoeg gelijk.

In Tabel 1 zijn tevens de paarsgewijze correlaties tussen alle variabelen van dit onderzoek weergegeven. Hieruit kan geconcludeerd worden dat alle variabelen van dit onderzoek positief en significant aan elkaar zijn gecorreleerd. Voor de variabelen welzijn T1 en welzijn T2 is er sprake van een hoge correlatie. Hieruit blijkt dat de stabiliteit van het welzijn van adolescenten tussen T1 en T2 redelijk hoog is. Desondanks kan er gesproken worden van een afwezigheid van multicollineariteit ($r < .80$). Uit de resultaten van de bivariate correlaties blijkt tevens dat ouderlijk respect/coöperatie sterker samenhangt met *family belonging* bij vader dan *family belonging* bij moeder.

Tabel 1*Variabelen uit dit onderzoek*

	1	2	3	4	5
1. Welzijn T1	1				
2. Ouderlijk respect/coöperatie	.27**	1			
3. <i>Family belonging</i> bij vader	.37**	.44**	1		
4. <i>Family belonging</i> bij moeder	.44**	.26**	.33**	1	
5. Welzijn T2	.55**	.32**	.35**	.42**	1
<i>n</i>	186	141	144	155	156
<i>M</i>	7.50	3.53	3.77	4.18	7.42
<i>SD</i>	1.46	.76	.89	.64	1.48
<i>Min</i>	3	1.88	1.75	2.25	2
<i>Max</i>	10	5.00	5.00	5.00	10

Noot. *n* = Aantal, *M* = Mean, *SD* = Standaard Deviatie, *Min* = Minimum, *Max* = Maximum.

* $p < .05$, ** $p < .01$.

Regressieanalyses

Middels vier regressieanalyses wordt geprobeerd antwoord te geven op de vraag of de kwaliteit van ouderlijk respect/coöperatie na scheiding en het welzijn van adolescenten gemedieerd wordt door de mate van *family belonging*.

Welzijn over tijd. Model 1, met welzijn T1 blijkt een significante voorspeller te zijn van welzijn T2 (Tabel 2). Welzijn T1 verklaart 55% van de variantie in welzijn T2 ($R^2 = .55$, $p < .001$). Dit betekent dat het welzijn van adolescenten redelijk stabiel is over tijd.

Ouderlijk respect/coöperatie als predictor van welzijn. Model 2, met de onafhankelijke variabele ouderlijk respect/coöperatie en welzijn T1, verklaart 27% van de variantie op welzijn T2 ($R^2 = .27$, $p < .001$). Ouderlijk respect/coöperatie heeft een significante en positieve samenhang met welzijn T2, ook wanneer wordt gecontroleerd voor de invloed van welzijn T1. De voorspellende waarde van welzijn T1 neemt af wanneer ouderlijk respect/coöperatie wordt meegenomen in het model. Wel blijft welzijn T1 de sterkste voorspeller.

Mediatie tussen ouderlijk respect/coöperatie en welzijn T2 door *family belonging* bij vader. Model 3, met ouderlijk respect/coöperatie, *family belonging* bij vader en welzijn T1 als onafhankelijke variabelen, verklaart 32% van de variantie op welzijn T2 ($R^2 = .32$, $p < .001$). Uit de multiple regressieanalyse blijkt dat er sprake is van een complete mediatie van

de relatie tussen ouderlijk respect/coöperatie en welzijn T2 door *family belonging*. De samenhang tussen ouderlijk respect/coöperatie en welzijn T2 is niet meer significant wanneer *family belonging* bij vader en welzijn T1 zijn meegenomen in het model. In dit model is welzijn T1 de grootste voorspeller van welzijn T2.

Mediatie tussen ouderlijk respect/coöperatie en welzijn T2 door *family belonging* bij moeder. Model 4, met ouderlijk respect/coöperatie, *family belonging* bij moeder en welzijn T1 als onafhankelijke variabelen, verklaart 32% van de variantie op welzijn T2. Uit de multiple regressieanalyse blijkt dat er sprake is van een complete mediatie van de relatie tussen ouderlijk respect/coöperatie en welzijn T2 door *family belonging* bij moeder ($R^2 = .32$ $p < .001$). De samenhang tussen ouderlijk respect/coöperatie en welzijn T2 is niet meer statistisch significant wanneer *family belonging* bij moeder en welzijn T1 zijn meegenomen in het model. Echter is de samenhang tussen ouderlijk respect/coöperatie en welzijn T2 trend significant. In dit model is wederom welzijn T1 de grootste voorspeller van welzijn T2.

Tabel 2

Model resultaten regressieanalyse voor het voorspellen van welzijn van adolescenten op T2

	Model	B	SE	β	p	B	SE	β	p	B	SE	β	p
		B				B				B			
W (T1)	1	.56	.07	.55	<.001								
W (T1)	2					.45	.09	.44	<.001				
RC						.38	.17	.19	.025				
W (T1)	3									.33	.09	.35	<.001
RC										.21	.18	.11	.236
FB/ vader										.42	.15	.26	.006
W (T1)	4									.37	.10	.34	<.001
RC										.31	.16	.16	.060
FB/ moeder										.56	.21	.24	.008

Noot. W = welzijn, RC = Ouderlijk respect/coöperatie, FB/vader = *Family belonging* bij vader, FB/moeder = *Family belonging* bij moeder, B = Ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënt, β = Gestandaardiseerde regressiecoëfficiënt, SE B = standaardafwijking van Bèta.

Discussie

Elk jaar wordt een aanzienlijk aantal minderjarigen geconfronteerd met de scheiding van hun ouders, wat gepaard gaat met een verhoogd risico op internaliserende-, externaliserende- en interpersoonlijke problemen, lagere academische resultaten, gezondheidsproblemen en lagere mate van welzijn (Amato, 2010; Huurre et al., 2006; Sun, 2001; Vandervalk et al., 2004). Hierom is het van belang dat inzicht wordt verkregen in de factoren die samenhangen met deze verhoogde kans op negatieve gevolgen na scheiding. Dit onderzoek richt zich op de mate waarin de *coparenting* vaardigheid ouderlijk respect/coöperatie samenhangt met het welzijn van adolescenten na scheiding. Hiermee werd getracht bij te dragen aan het vergroten van het inzicht in de mate waarin ouderlijk respect/coöperatie mogelijk een beschermende factor is voor het welbevinden van adolescenten na de scheiding.

De eerste onderzoeksvraag luidt ‘Hangt de kwaliteit van ouderlijk respect/coöperatie na scheiding samen met het welzijn van adolescenten?’. Volgens het *divorce-stress-adjustment perspective* beschrijven meerdere onderzoeken dat factoren en omstandigheden rondom de scheiding, waaronder de korte en lange termijn spanningen tussen ouders en *coparenting* vaardigheden, de samenhang tussen een scheiding en welzijn van kinderen na scheiding kunnen verklaren (Amato, 2010; Cavanagh, 2008; Martinez & Forgatch, 2002; Pruett et al., 2003). Hierdoor was de verwachting dat wanneer gescheiden ouders een hoge kwaliteit van *coparenting* laten zien middels een hoge mate van ouderlijk respect/coöperatie, dit samenhangt met een hogere mate van algemeen welzijn van adolescenten. Dit wordt in het huidige onderzoek bevestigd. Ouderlijk respect/coöperatie op T1 hangt significant en positief samen met welzijn op T2. Hierbij is gecontroleerd voor de invloed van welzijn op T1. Het resultaat dat ouderlijk respect/coöperatie samenhangt met het welzijn van adolescenten is in overeenstemming met het onderzoek van Lamela et al. (2016). In dat onderzoek werd gevonden dat kinderen van gescheiden ouders die meer samenwerken in de opvoeding, een hoger welzijnsniveau hebben. Daarnaast ondersteunen de huidige onderzoeksresultaten de *family stress theory*, welke suggereert dat stressoren die gepaard gaan met problemen binnen het subsysteem van de ouders, ook invloed hebben op het kind (Becvar & Becvar, 1999; Broderick, 1993; Minuchin, 1985).

Het tweede doel van dit onderzoek was het in kaart brengen hoe de relatie tussen ouderlijk respect/coöperatie en welzijn verloopt. Hierbij bestond de verwachting dat de samenhang tussen ouderlijk respect/coöperatie en algemeen welzijn deels wordt verklaard door de mate van *family belonging*. De bijbehorende onderzoeksvraag luidt ‘Wordt de

samenhang tussen de kwaliteit van ouderlijk respect/coöperatie na scheiding en het welzijn van adolescenten gemedieerd door de mate van *family belonging*?'. In het huidige onderzoek wordt gevonden dat er sprake is van een complete mediatie van de relatie tussen ouderlijk respect/coöperatie en welzijn T2 door *family belonging* bij zowel moeder als vader. De mate van ouderlijk respect/coöperatie hangt significant positief samen met een de mate van *family belonging* bij beide huishoudens. *Family belonging* hangt significant positief samen met het welzijn van adolescenten op T2. De relatie tussen ouderlijk respect/coöperatie en welzijn T2 wordt dus volledig verklaard door *family belonging*. Dit wil zeggen dat wanneer er tussen ouders sprake is van een relatief hoge kwaliteit van *coparenting* na scheiding, in de zin van wederzijds respect en samenwerking, dit samenhangt met een verhoogd thuisgevoel bij beide huishoudens en dit op zijn beurt zorgt voor een verhoogd welzijn. Daar staat tegenover dat wanneer er sprake is van een lage mate van ouderlijk respect/coöperatie het omgekeerde geldt. De mediatie kan verklaard worden door het spillovermechanisme waarin wordt gesuggereerd dat negatieve ervaringen in het subsysteem van de ouders overlopen in andere onderdelen van het gezinsleven, zoals de mate van *family belonging* (Easterbrooks & Emde, 1988; Engfer, 1988; King & Boyd, 2016). En *family belonging* op zijn beurt weer samenhangt met de mate van welzijn van adolescenten na scheiding (Cavanagh, 2008; Rejaän et al., 2021). Deze resultaten zijn in overeenstemming met onderzoek van Cavanagh (2008), welke suggereert dat familierelaties een buffer vormen bij adolescenten in hun aanpassingsvermogen na scheiding.

Verder is exploratief onderzocht of er mogelijk verschillen zijn tussen de sterkte van de mediatie door *family belonging* bij moeder en vader. Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat de mediatie door *family belonging* bij moeder trend significant is terwijl deze bij vader duidelijk significant is. Dit kan mogelijk verklaard worden doordat *family belonging* bij moeder significant hoger is dan *family belonging* bij vader (Rejaän et al., 2021). Hieruit kan men opmaken dat *family belonging* bij moeder in de meeste gevallen mogelijk vanzelfsprekender is dan *family belonging* bij vader, omdat moeders over het algemeen voor de scheiding een grotere rol vervulden in de opvoeding/verzorging van hun kinderen dan vaders. Vaders dienen na de scheiding zich te acclimatiseren aan hun veranderende rol in de opvoeding/verzorging, welke mogelijk een belemmerende factor kan zijn in het thuisgevoel van adolescenten (Russell et al., 2016).

Een sterke kant van het huidige onderzoek is dat er gebruik is gemaakt van data uit twee meetmomenten van een longitudinaal onderzoeksproject. Hierdoor kon de samenhang tussen ouderlijkrespect/coöperatie en welzijn over tijd worden onderzocht. Verder is in het

huidige onderzoek gecontroleerd voor het effect van welzijn over tijd, waardoor met meer zekerheid uitspraken kunnen worden gedaan over de rol van ouderlijk respect/coöperatie in het welzijn van kinderen over tijd. Echter is er ook een limitatie aan dit onderzoek. Zo is er alleen gebruik gemaakt van zelfrapportagevragenlijsten in de dataverzameling. De onderzoekers zijn hierdoor afhankelijk van de subjectieve beoordeling van adolescenten. Dit kan een vertekend beeld geven van de realiteit. Anderzijds weerspiegelt de data wel de daadwerkelijke beleving van de adolescenten.

Hoewel er een samenhang is gevonden tussen ouderlijk respect/coöperatie, *family belonging* en welzijn wordt verwacht dat er ook andere factoren een belangrijke rol spelen in het verklaren van het welzijn van adolescenten na scheiding. Het huidige model verklaart maar een deel van de variatie middels een beschermende factor. Het identificeren van meer beschermende factoren van *coparenting* vaardigheden zou een volgende stap kunnen zijn in onderzoek. Hiermee wordt tegenwicht gegeven aan de grote hoeveelheid onderzoeken waarbij de nadruk voornamelijk ligt op de negatieve aspecten van ouderschap na scheiding.

Al met al heeft het huidige onderzoek bijgedragen aan het identificeren van beschermende factoren na scheiding op het welzijn van adolescenten. Dit onderzoek biedt hiermee een bijdrage aan de hulpverlening die nieuwe inzichten heeft verkregen in welke factoren samenhangen met een hoger welzijn van adolescenten na scheiding. Hulpverleners zouden in de begeleiding van gezinnen daarom indirect het welzijn van adolescenten kunnen vergroten door het inzetten op de verbetering van de kwaliteit van ouderlijk respect/coöperatie. Ook kunnen de nieuwe inzichten bijdragen aan de bewustwording van gescheiden ouders over het aandeel dat ouderlijk respect/coöperatie speelt in het welzijn van hun kind. Wellicht kan dit een positieve invloed hebben op het gezamenlijk ouderschap, omdat de nadruk ligt op een positief aspect van ouderschap na scheiding in plaats van een negatief aspect.

Literatuur

- Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1269–1287. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.01269.x>
- Amato, P. R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 650–666. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00723.x>
- Amato, P. R., & Cheadle, J. E. (2008). Parental divorce, marital conflict and children's behavior problems: A comparison of adopted and biological children. *Social Forces*, 86(3), 1139–1161. <https://doi.org/10.1353/sof.0.0025>
- Amato, P. R., & Keith, B. (1991). Parental divorce and the well-being of children: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 110(1), 26–46. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.110.1.26>
- Beckmeyer, J. J., Coleman, M., & Ganong, L. H. (2014). Postdivorce coparenting typologies and children's adjustment. *Family Relations*, 63(4), 526–537. <https://doi.org/10.1111/fare.12086>
- Becvar, D. S., & Becvar, R. J. (1999). *Systems theory and family therapy: A primer*. Lanham, MD: University Press of America.
- Broderick, C. B. (1993). *Understanding family process: Basics of family systems theory*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Burgerlijk Wetboek.
- Cantril, H. (1967). *The pattern of human concerns*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Cavanagh, S. E. (2008). Family structure history and adolescent adjustment. *Journal of Family Issues*, 29(7), 944–980. <https://doi.org/10.1177/0192513x07311232>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2021). *Scheiden*. Geraadpleegd op 12 januari 2022, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-bevolking/levensloop/scheiden>
- Crosnoe, R., & Elder, G. H. (2004). Family dynamics, supportive relationships, and educational resilience during adolescence. *Journal of Family Issues*, 25(5), 571–602. <https://doi.org/10.1177/0192513x03258307>
- Easterbrooks M. A., Emde, R. N. (1988). Marital and parent–child relationships: The role of affect in the family system. *Relationships within families: Mutual influence*. New York: Oxford University Press, 83–103.

- Engfer, A. (1988). The interrelatedness of marriage and the mother–child relationship. *Relationships within families: Mutual influences*. Oxford, UK: Oxford University Press, 104–118
- Feinberg, M. E. (2003). The internal structure and ecological context of coparenting: A framework for research and intervention. *Parenting*, 3(2), 95–131. https://doi.org/10.1207/s15327922par0302_01
- Field, A. (2018). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. Sage Publications Ltd.
- Gaspar, J. A. F., Stolberg, A. L., Macie, K. M., & Williams, L. J. (2008). Coparenting in intact and divorced families: Its impact on young adult adjustment. *Journal of Divorce & Remarriage*, 49(3–4), 272–290. <https://doi-org.proxy.library.uu.nl/10.1080/10502550802231924>
- Goodenow, C. (1992). Strengthening the links between educational psychology and the study of social contexts. *Educational psychologist*, 177–196.
- Huurre, T., Junkkari, H., & Aro, H. (2006). Long–term psychosocial effects of parental divorce. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 256(4), 256–263. <https://doi.org/10.1007/s00406-006-0641-y>
- Kelly, J. B., & Emery, R. E. (2003). Children’s adjustment following divorce: Risk and resilience perspectives. *Family Relations*, 52(4), 352–362. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2003.00352.x>
- King, V., & Boyd, L. M. (2016). Factors associated with perceptions of family belonging among adolescents. *Journal of Marriage and Family*, 78(4), 1114–1130. <https://doi-org.proxy.library.uu.nl/10.1111/jomf.12322>
- King, V., Boyd, L. M., & Pragg, B. (2017). Parent–adolescent closeness, family belonging, and adolescent well-being across family structures. *Journal of Family Issues*, 39(7), 2007–2036. <https://doi.org/10.1177/0192513x17739048>
- Lamela, D., Figueiredo, B., Bastos, A., & Feinberg, M. (2016). Typologies of post-divorce coparenting and parental well-being, parenting quality and children’s psychological adjustment. *Child Psychiatry & Human Development*, 47(5), 716–728. <https://doi.org/10.1007/s10578-015-0604-5>
- Lansford, J. E. (2009). Parental divorce and children’s adjustment. *Perspectives on Psychological Science*, 4(2), 140–152. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6924.2009.01114.x>

- Leake, V. S. (2007). Personal, familial, and systemic factors associated with family belonging for stepfamily adolescents. *Journal of Divorce & Remarriage*, 47(1–2), 135–155. https://doi.org/10.1300/j087v47n01_08
- Macie, K. M., & Stolberg, A. L. (2003). Assessing parenting after divorce. *Journal of Divorce & Remarriage*, 39, 89-107. https://doi-org.proxy.library.uu.nl/10.1300/J087v39n01_06
- Martinez, C. R., & Forgatch, M. S. (2002). Adjusting to change: Linking family structure transitions with parenting and boys' adjustment. *Journal of Family Psychology*, 16(2), 107–117. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.16.2.107>
- McConnell, M. C., & Kerig, P. K. (2002). Assessing coparenting in families of school-age children: validation of the coparenting and family rating system. *Canadian journal of Behavioural Science*, 34, 44-58. <https://doi-org.proxy.library.uu.nl/10.1037/h0087154>
- Minuchin, P. (1985). Families and individual development: Provocations from the field of family therapy. *Child development*, 289-302.
- Mullett, E. K., & Stolberg, A. (1999). The development of the Co-parenting Behaviors Questionnaire: An instrument for children of divorce. *Journal of Divorce & Remarriage*, 31(3-4), 115-137. https://doi-org.proxy.library.uu.nl/10.1300/J087v31n03_07
- Pruett, M. K., Williams, T. Y., Insabella, G., & Little, T. D. (2003). Family and legal indicators of child adjustment to divorce among families with young children. *Journal of Family Psychology*, 17(2), 169–180. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.17.2.169>
- Rejaän, Z., Van der Valk, I. E., & Branje, S. (2021). Postdivorce coparenting patterns and relations with adolescent adjustment. *Journal of Family Issues*, 1-21. <https://doi.org/10.1177/0192513x211030027>
- Rejaän, Z., Van der Valk, I. E., & Branje, S. (2021). The Role of Sense of Belonging and Family Structure in Adolescent Adjustment. *Journal of Research on Adolescence*, 1-15. <https://doi-org.proxy.library.uu.nl/10.1111/jora.12694>
- Resnick, M. D, Bearman P. S., Blum, R.W., Bauman, K. E., Harris, K. M., Jones, J., Udry, J. R. (1997). Protecting adolescents from harm. *Journal of the American Medical Association*, 823–832.
- Rogers, K. N. (2004). A theoretical review of risk and protective factors related to post-divorce adjustment in young children. *Journal of divorce & remarriage*, 40(3–4), 135–147. https://doi.org/10.1300/j087v40n03_09

- Russell, L. T., Beckmeyer, J. J., Coleman, M., & Ganong, L. (2016). Perceived barriers to postdivorce coparenting: Differences between men and women and associations with coparenting behaviors. *Family Relations, 65*(3), 450-461. <https://doi-org.proxy.library.uu.nl/10.1111/fare.12198>
- Schum, L., & Stolberg, A. L. (2007). Standardization of the Coparenting Behavior Questionnaire. *Journal of Divorce & Remarriage, 47*(3-4), 103-132. https://doi.org/10.1300/j087v47n03_06
- Sun, Y. (2001). Family environment and adolescents' well-being before and after parents' marital disruption: A longitudinal analysis. *Journal of Marriage and Family, 63*(3), 697-713. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2001.00697.x>
- Van Dijk, R., Van Der Valk, I. E., Deković, M., & Branje, S. (2020). A meta-analysis on interparental conflict, parenting, and child adjustment in divorced families: Examining mediation using meta-analytic structural equation models. *Clinical Psychology Review, 79*, 101861. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2020.101861>
- Vandervalk, I., Spruijt, E., De Goede, M., Meeus, W., & Maas, C. (2004). Marital status, marital process, and parental resources in predicting adolescents' emotional adjustment. *Journal of Family Issues, 25*(3), 291-317. <https://doi.org/10.1177/0192513x03257429>
- Whiteside, M. F. (1998). The parental alliance following divorce: An overview. *Journal of Marital and Family Therapy, 24*(1), 3-24. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.1998.tb01060.x>